

קריאת קיוון

כתב העת החדש **קריאות ישראליות** מוביל מהפכה בשפה, בנגישות ובבין־תחומיות. פרופ' תמר הרמן מהאוניברסיטה הפתוחה ופרופ' עדנה לומסקי־פדר מהאוניברסיטה העברית מספרות על המיזם החדשני, ועל העבודה המשותפת בדרך לשינוי תרבותי ביחס לפרסומים אקדמיים.

מסתירות את תחושת החלוציות שלהן. אומרת פרופ' לומסקי־פדר: "מדובר בכתב עת אקדמי לכל דבר ועניין, אבל עם ייחוד, שאותו התחלנו לגבש וליישם כבר כאשר ערכנו במשותף את כתב העת **מגמות**". פרופ' הרמן מוסיפה: "אומנם רצינו שיח בין־תחומי, אבל כזה שמתמקד בחברה הישראלית ובשפה העברית. כך נולד **קריאות ישראליות** שפורץ דרך חדשה בתחום".

מדוע בעצם ההחלטה על כתב עת אודות החברה

הישראלית בשפה העברית היא "נועזת"?
הרמן: "דווקא בשפה האנגלית יוצאים לאור שני כתבי עת בין־תחומיים על החברה הישראלית, אך בעברית עד היום אין כאלה, שכן פרסומים בעברית אינם נלקחים בחשבון במקרים רבים כשמדובר בקידומים באקדמיה. זאת בנימוק שקהילת החוקרים השולטים בעברית מצמצמת מאוד, ולכן ערך שיפוט העמיתים מוטל בספק".

לומסקי פדר: "אנחנו חושבות שהגישה הזאת פרובינציאלית, מאחר שהאקדמיה גדלה מאוד בשנים

"אני מדבר עברית, ורק עברית, לא בלבד עם כל בני ביתי, כי־אם גם עם כל איש ואשה שידעתי, שהם שומעים עברית, פחות או יותר, ואין בזה לא בהלכות דרך־ארץ ולא בהלכות כיבוד נשים, ומתנהג בזה בגסות גדולה, גסות שגרמה הרבה שנאה והתנגדות לי בארץ־ישראל".
(אליעזר בן־יהודה מתוך "החלום ושברו").

ותר ממאה שנים אחרי שבן־יהודה התפייט על תחייתה של השפה העברית, בחודש שעבר השיקה האו"פ כתב עת אקדמי בין־תחומי חדש בשפה של בן־יהודה. כתב העת **קריאות ישראליות** הוא ייחודי בעולם האקדמי: גם מקוון, גם פתוח לכול (open access), גם בשפה העברית. שלושה מאפיינים שעד לא מזמן קשה היה להם להתקיים במסגרת הנוקשה והתובענית של הכתיבה האקדמית.

פרופ' תמר הרמן ופרופ' עדנה לומסקי־פדר, המייסדות והעורכות הראשיות של **קריאות ישראליות**, לא

צילום: באדיבות אלכס ליבק

דבר העורכות, גיליון 1

תמר הרמן, עדנה לומסקי־פדר

אנו שמחות וגאות להציג את הגיליון הראשון של **קריאות ישראליות** - כתב עת בעברית, דיגיטלי, רב־תחומי, על החברה הישראלית. מקור הנושא שלנו להוציא לאור את כתב העת בהרבה ושש מקומות, ואיננו אוהבים להקים כתב העת הזה בלעדיהם.

הרמן ולומסקי־פדר קיבלו רוח גבית מהאו"פ. בכנס ההשקה הסבירה הנשיאה פרופ' מימי איזנשטדט את הקשר הטבעי בין מוסד בעל גישה חברתית, לבין כתב עת עם השקפה כזו:

"הדי־אן־איי של כתב העת ושל האו"פ הולכים ביחד, בכמה מובנים. האו"פ תמיד פרצה דרך ולקחה על עצמה להיות חלוצה, ותמיד שאפה לחשוב קצת אחרת, וכתב העת החדש הוא באמת אחר. הוא מציג לקורא את האקדמיה, אבל מזוית שונה. זה בדיוק מה שהאו"פ עושה - מבטיחה תואר אקדמי ברמה גבוהה לכולם. הפתיחות הזאת חשובה. גם סוגיית הדיגיטציה חשובה

האחרונות, מה גם שפועלות כיום מכללות רבות שמתקיים בהן מחקר פעיל. מעבר לכך, יש גם הרבה אקדמאים ישראלים הפועלים כיום בחו"ל שאינם קשורים בהכרח ל'שלולית' בישראל".

הרמן: "בכל הנוגע לפתיחות, במובן זה שכתב העת נגיש לכולם ואין צורך ברכישת מינוי: לדעתנו אין זה תקין שכספי ציבור רבים מושקעים במחקרים אקדמיים, אבל ישראלים רבים לא יכולים לקרוא את תוצריהם, הן משום שהם כתובים בשפות שהציבור אינו שולט בהן, והן משום שהם מתפרסמים בכתבי עת שאינם פתוחים לקהל הרחב. זאת אנומליה שרצינו לשבור".

למספר הפרסומים בכתבי עת מובילים בעולם. כלומר, אם האוניברסיטה רוצה יוקרה, תורמים, תקציבים ומיקום גבוה במדדים בין־לאומיים המדרגים את האוניברסיטאות המובילות בעולם, אז היא חייבת פרסומים באנגלית, כי פרסומים בעברית לא נספרים. המשחק הניאו־ליברלי משתלט על השוק האקדמי, והאוניברסיטאות זונחות את העברית. הזנחת העברית בולטת מאוד בתחום הפרסומים, אבל לא רק בו. למשל, יש מחלקות באוניברסיטה העברית שבהן כל ההתנהלות היא באנגלית, כולל סמינרים מחלקתיים. כל זאת בגלל תהליך הגלובליזציה של העולם האקדמי הנע לעבר שימוש בשפה מובילה עולמית המוחקת את הייחודיות של השפה המקומית.

"אם בעבר האקדמיה הגרמנית והאקדמיה הצרפתית כתבו רק בשפת המקום, והיה קשה למצוא אצלן חומרים באנגלית, הרי שעתה גם שם אנחנו רואים תהליך של תנועה לעבר האנגלית כשפה האקדמית הדומיננטית, וזאת כחלק ממגמות האיחוד האירופי. אבל בעוד שגרמניה וצרפת, עם השוק האדיר שלהן, יכולות לשמור על סוג של מתח בין המקומי לבין־הלאומי, אקדמיות קטנות כמו בישראל או בהולנד או במדינות הסקנדינביות מתקשות בכך מאוד, ובהן האנגלית משתלטת על השפה המקומית".

יש מרכיבים במחקר שחשוב לשמר בשפה המקורית?
הרמן: "בוודאי. כשאנו מדברים על מדעי הטבע, מעברי השפה חמורים פחות, כי מדובר על חומרים כלל־עולמיים יחסית שאינם תלויים בהכרח בתרבות המקומית. גם בפסיכולוגיה או בכלכלה מסתמכים על מודלים תיאורטיים וכלל־עולמיים, אבל ברבים מתחומי החברה והרוח השפה היא מרכיב מרכזי של התזה. העבודות בתחומים אלה מאורגנות בתוך ההקשר המקומי והשפה המקומית, ואני סבורה שיש מקרים שבהם הכתיבה באנגלית פוגעת במחקר עצמו ובתבונת שנובעות ממנו".

זאת בעצם סוג של אמירה ציונית. מעין "חזרו הביתה"?

הרמן: "כן, יש פה מרכיב של הכרזה 'ציונית'. אומנם לא במובן הפוליטי, אבל במובן של התמיכה בשפה העברית.

תמיכה בשפה העברית.
פרופ' תמר הרמן

לנו מאוד באו"פ, ולכן חשוב שכתב העת מקוון. דבר נוסף שמאפיין את שניהם הוא עניין הרב־תחומיות. אנחנו באו"פ חושבים תמיד כיצד לשלב בין תחומים שונים, למשל: בין היבטים שונים של הוראה ומחקר. לכן הגיוני שכתב העת הזה ימצא את הבית שלו אצלנו. קשה לי לראות אוניברסיטה אחרת שתסכים לקבל משהו כה חדשני ויצירתי".

דווקא בעולם רב־תרבותי יש תחומים שבהם חזרה לשפת המקור מהווה יתרון, האין זאת?

לומסקי־פדר: "נכון, אך לא באקדמיה. יש תהליך של 'מדע גדול בארץ קטנה', כפי שכינה זאת פרופ' יוסף בן־דוד, שכתב על הסכנות של אקדמיה שרוצה לעבוד על מצוינות ומשחקת בשוק קטן. לכן, באוניברסיטאות חרדים למדידה הבלתי פוסקת של איכותן בהתאם

המחקר בעברית ובערבית חשוב.
פרופ' עדנה לומסקי-פדר

הצורך בהכרה גלובלית, אולם הם בהחלט מתנגדים לביטולה של העברית. ומכיוון מוסדי יותר - לאחרונה הצהיר דיקן הפקולטה למדעי הרוח באוניברסיטת חיפה פרופ' גור אלרועי שהם ישנו את המדיניות ביחס לפרסומים בעברית, כחלק מהמגמה העולמית של האקדמיה להיות פתוחה יותר לקהילה. אבל עדיין מרבית הבכירים באקדמיה חוששים מהשינוי בגישה, פן ייפגע המעמד הבינלאומי של המוסד האקדמי שאליו הם משתייכים".

מהפכה נוספת ש"קריאות ישראליות" מוביל היא ביטול מרכיב חומת התשלום. אקדמיה לכולם?

הרמן: "כן, אנחנו מצטרפות פה למהלך עולמי של 'גישה חופשית' (open access) שבמסגרתו אינך חייב לרכוש מינוי כדי להיכנס לכתב עת ולקרוא בו פרסומים

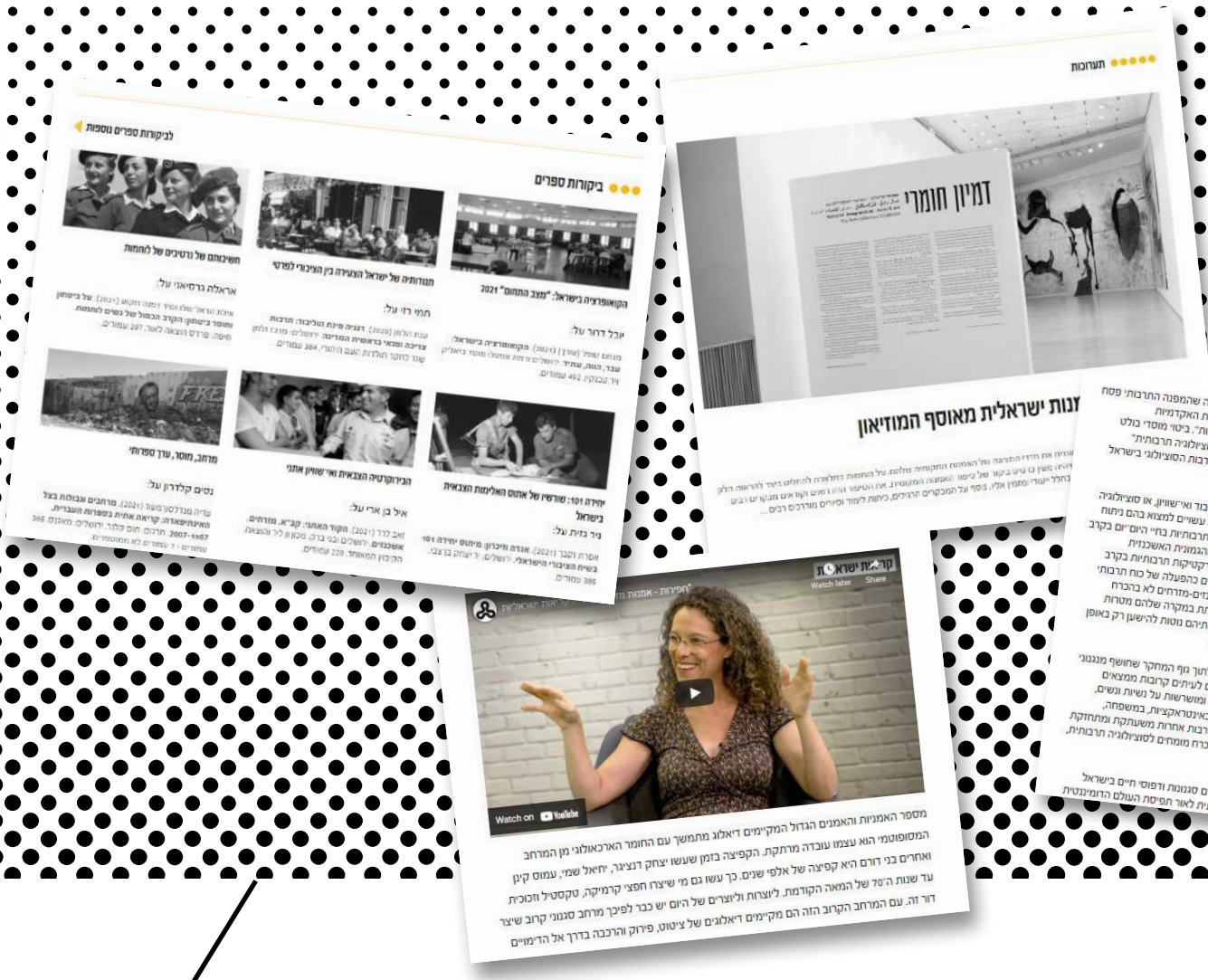
אנחנו מכירות בצורך לכתוב גם בעברית בהקשרים מתאימים: למשל, בחקר המשפט העברי - האם יעלה על הדעת שבפקולטה למשפטים יתייחסו למאמרים על משפט עברי רק בשפה האנגלית? ואכן, בדיון בנושא שנערך בפורום סגור, אמר פרופסור בכיר מאוד למשפט: 'אנחנו מצטטים מהמקורות, אנחנו רוצים שבית המשפט העליון יאמץ את הטיעונים שלנו - אם הכול יהיה בלעז, המשמעויות התרבותיות ייפגעו'".

לומסקי-פדר: "אני חושבת שלא הכרחי שהאחד יבוא על חשבון השני. אני לא יודעת אם הייתי מכנה זאת 'ציונות', אבל ודאי שאני רואה רצף אפשרי בין המקומי לעולמי. בהקשר למקומי, יש פה עוד סוגיה שאנחנו נוטים להתעלם ממנה, והיא הכתיבה האקדמית בלשון ערבית. כעשרים אחוז מהאוכלוסייה בישראל הם ערבים. הם לא מקבלים שום לגיטימציה למחקר בשפתם. הייתי אומרת שכמו שהמחקר בעברית חשוב, כך גם המחקר בערבית חשוב".

הרמן: "בכלל, יש חשיבות לבנייה וליצירה בשפה המקורית, מבחינת העושר התרבותי שלה. לדעתי אסור לאקדמיה להתבטל בפני התרבויות העולמיות. במדעי החברה שכיחה התבטלות כזו עד כדי מכירת נפשנו בנייד ערשים. אנחנו לא אומרות, חלילה, לחדול מפרסומים באנגלית, אבל פסילה מראש של פרסום בעברית לצורך הערכה של מצוינות אקדמית היא גישה לא נכונה. גם בהוראה יש בעיה בגישה שמקדשת את האנגלית. המל"ג למשל מחייב ללמוד לפחות קורס או שניים באנגלית, והיא פעמים רבות עילגת שכן המרצים אינם דוברים ילידיים של השפה או אינם מנוסים מספיק בהוראה בה. זאת בעיה".

ניתן להניח שהתגובות היו מעורבות. היו כאלה שאהבו וכאלה שפחות?

לומסקי-פדר: "באופן כללי אני מבחינה דווקא בתמיכה במהלך. בזמן האחרון מתפתחת התנגדות מ"למטה" לדחיקתה של העברית. למשל באתרופולוגיה ובסוציולוגיה נשמעת יותר ויותר התביעה להכרה בפרסומים בעברית, והיא עולה דווקא מקרב החוקרים הצעירים. הם מכירים בקדימות של האנגלית, בגלל

לתיקונים (revise and resubmit) או לפסול אותו בשל איכותו המקצועית שאינה מספיקה.

איך אתן פועלות בצוותא?

הרמן: "יש בינינו שיתופיות רבה, ורוח היחידה, הכוללת את הרכו האדמיניסטרטיבי אלון עוז ואת אנשי ההוצאה לאור של האוניברסיטה, היא נעימה מאוד. אולי זה קשור, ולו חלקית, לאופן הניהול שלנו כנשים את המיזם. בעבר היה קשה למצוא בעולם האקדמי נשים שהובילו כתב עת בעל מעמד שלא עוסק בנושאים 'נשיים', אך היום מצב זה רצוי ומצוי גם יחד. גם מהיבט זה אנחנו רוצות להאמין שקריאות **ישראליות** מתחבר היטב לרוח הזמן."

תהליך השיפוט הקובע אם מאמר ייכנס לכתב העת או יישאר בחוץ דווקא אין מהפכות. "תהליך שלנו דומה לזה המתקיים בכל כתב עת אקדמי, ובכך יימדד מעמדו העתידי", אומרת לומסקי־פדה. "כל מאמר עובר את הסינון הראשוני במערכת, ואנחנו מחליטות על פסילתו או אישורו להמשך שיפוט. אנחנו גם מבצעות תהליך קפדני של בחינה. דווקא היות וכתב העת חדש בזירה, חשוב לנו שאנו נברור את הבר מן התבן". והיה והחלטנו שכתב היד מתאים לכתב העת מבחינת הנושא ואיכות הכתיבה, הוא עובר לשיפוט אנונימי של שני מומחים בתחום שבוחנים אותו מבלי לדעת מי הכותב. המומחים יכולים להמליץ לקבל את המאמר כמות שהוא (זה מצב נדיר), להחזיר אותו עם הערות